

POSTANOWIENIE

Dnia 16 marca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Barbara Skoczowska (przewodniczący)

SSN Jacek Błaszczyk (sprawozdawca)

SSN Marek Pietruszyński

w sprawie **W. T. (poprzednio W. T.)**

skazanego z art. 209 § 1 k.k.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu

w dniu 16 marca 2020 r.,

kasacji, wniesionej przez Ministra Sprawiedliwości - Prokuratora Generalnego na niekorzyść skazanego

od postanowienia Sądu Okręgowego w K.

z dnia 14 czerwca 2018 r., sygn. akt IV Kz (...)

zmieniającego postanowienie Sądu Rejonowego w K. z dnia 14 lipca 2017 r., sygn. akt II K (...),

uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w K. w postępowaniu odwoławczym.

UZASADNIENIE

W. T. (obecnie W. T.) został oskarżony o to, że w okresie od sierpnia 1991 r. do 19 stycznia 2004 r. uporczywie uchylał się od ciążącego na nim z mocy ustawy obowiązku opieki nad swoim synem N. T. , poprzez nielożenie na jego utrzymanie narażając go tym samym na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, tj. o przestępstwo z art. 209 § 1 k.k.

Wyrokiem zaocznym z dnia 13 grudnia 2013 r., sygn. akt II K (...) Sąd Rejonowy w K. uznał oskarżonego W. T. za winnego popełnienia zarzucanego mu

aktem oskarżenia czynu stanowiącego występki z art. 209 § 1 k.k. i za to na podstawie art. 209 § 1 k.k. wymierzył mu karę 4 miesięcy pozbawienia wolności. Na podstawie art. 69 § 1 i § 2 k.k. i art. 70 § 1 pkt 1 k.k. warunkowo zawiesił wykonanie orzeczonej kary na okres próby 2 lat.

Wyrok ten nie został zaskarżony przez żadną ze stron postępowania i uprawomocnił się w dniu 22 lutego 2014 r.

W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2017 r. poz. 952), zmieniającej przepis art. 209 k.k., sprawę skierowano na posiedzenie w przedmiocie rozważenia stwierdzenia zatarcia skazania z mocy prawa. Postanowieniem z dnia 14 lipca 2017 r., sygn. akt II K (...) Sąd Rejonowy w K. stwierdził, że czyn skazanego W. T. nie uległ zatarciu z mocy prawa. W uzasadnieniu orzeczenia Sąd Rejonowy wskazał, że brak powołania się na orzeczenie Sądu w opisie czynu nie oznacza, że czyn którego dopuścił się skazany przestał być czynem zabronionym. Nadto, podkreślił, że obowiązek alimentacyjny skazanego, poza oczywistym faktem takiego obowiązku wynikającym z art. 128 k.r.o. wynikał także z prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w K. z dnia 15 listopada 1988 r., sygn. akt III RC (...), który zasądzał od skazanego na rzecz dziecka tytułem alimentów określone kwoty, a także dwóch innych orzeczeń, które dotyczyły podwyższenia alimentów (s. 3 uzasadnienia postanowienia SR).

Po rozpoznaniu zażalenia skazanego postanowieniem z dnia 14 czerwca 2018 r., sygn. IV Kz (...), Sąd Okręgowy w K., zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że na podstawie art. 4 § 4 k.k. stwierdził, że czyn W. T. (poprzednio W. T.), objęty wyrokiem zaocznym Sądu Rejonowego w K. z dnia 13 grudnia 2013 r., sygn. akt II K (...) nie jest już według ustawy nowej, tj. art. 209 § 1 k.k. w brzmieniu obowiązującym od dnia 31 maja 2017 r. zabroniony pod groźbą kary, a skazanie uległo zatarciu z mocy prawa, z dniem 31 maja 2017 r.

Kasację od tego orzeczenia, na niekorzyść skazanego, wywiódł Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny zarzucając zaskarżonemu postanowieniu rażące i mające istotny wpływ na jego treść naruszenie przepisu prawa materialnego, a mianowicie art. 209 § 1 k.k., w brzmieniu obowiązującym od dnia 31 maja 2017 roku w zw. z art. 4 § 4 k.k., polegające na błędnym przyjęciu, że w

wyniku nowelizacji art. 209 § 1 k.k., dokonanej na mocy ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. 2017 r., poz. 952) doszło do depenalizacji czynów polegających na uchylaniu się od obowiązku alimentacyjnego, w których opisie, jako źródło obowiązku alimentacyjnego wskazano jedynie ustawę, co doprowadziło do niezasadnego wydania postanowienia stwierdzającego, iż prawomocne skazanie W. T. wyrokiem zaocznym Sądu Rejonowego w K. z dnia 13 grudnia 2013 r., sygn. akt II K (...) uległo zatarciu z mocy prawa, podczas gdy w zakresie znamienia „obowiązku”, o którym mowa w przepisie art. 209 § 1 k.k. w brzmieniu obowiązującym od dnia 31 maja 2017 r., mieści się istnienie podstawy ustawowej, z której obowiązek ten wynika, a określenie jego wysokości orzeczeniem, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową, konkretyzuje jedynie wysokość tego obowiązku, mającego swoje pierwotne źródło w ustawie, co w stosunku do W. T. nastąpiło na podstawie wyroku Sądu Rejonowego w K. z dnia 15 listopada 1988 r., sygn. akt III RC (...)

Konkludując skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego w K...

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Generalnego – wniesiona na niekorzyść skazanego – podlegała uwzględnieniu w całości, albowiem zasadnie wskazuje na rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie prawa materialnego. Oczywista zasadność nadzwyczajnego środka zaskarżenia pozwoliła na procedowanie na posiedzeniu w trybie art. 535 § 5 k.p.k.

Z analizy rozstrzygnięcia Sądu odwoławczego wynika, że podstawą orzeczenia była wykładnia znowelizowanego przepisu art. 209 § 1 k.k., która doprowadziła ten Sąd do uznania, że obecnie do znamion tego przestępstwa nie należy uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego wynikającego z ustawy. W tej sytuacji Sąd Okręgowy w K. nie podzielił stanowiska Sądu Rejonowego i uznał, że w realiach przedmiotowej sprawy opis przypisanego skazanemu czynu jest wadliwy, bowiem nie zawiera jednego z ustawowych znamion czynu, a mianowicie źródła obowiązku alimentacyjnego, od wykonania którego uchylał się skazany. W konsekwencji Sąd *ad quem* przyjął, że skoro opis ten nie zawiera stwierdzenia, iż

skazany uchylał się od obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem lub innym organem albo inną umową, czyn przypisany skazanemu nie jest już zabroniony pod groźbą kary, a zgodnie z art. 4 § 4 k.k. skazanie W. T. uległo zatarciu z mocy prawa.

Przepis art. 209 § 1 k.k. w jego brzmieniu sprzed nowelizacji, dokonanej ustawą z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. 2017 r., poz. 952) odwoływał się do dwóch źródeł obowiązku opieki przez łożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby, którego niewykonanie, w określonych w tym przepisie okolicznościach, dawało podstawę przyjęcia popełnienia czynu zabronionego. Były to ustawa lub orzeczenie sądowe. Po dokonaniu wspomnianej ustawą nowelizującą zmian w art. 209 § 1 k.k. ustawodawca nie odwołuje się już do źródeł obowiązku alimentacyjnego (nie wskazuje ich w tym przepisie wprost), zastrzega jedynie, że obowiązek taki ma być określony co do jego wysokości w orzeczeniu sądowym, ugodzie zawartej przed sądem albo innym organem, albo w innej umowie. Fakt ten nie oznacza jednak, że nastąpiła dekryminalizacja wszystkich zachowań polegających na niewykonywaniu obowiązku alimentacyjnego, którego źródłem jest ustawa. Istotnie, ustawodawca wprowadził tu modyfikację zakresu penalizacji – z jednej strony zrezygnował w typie podstawowym ze skutku w postaci narażenia osoby uprawnionej na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, z drugiej natomiast - wprowadził wymóg, że w każdym wypadku (a więc również wtedy, gdy źródłem obowiązku jest ustawa) obowiązek alimentacyjny ma być określony co do wysokości w orzeczeniu sądu, wspomnianej ugodzie czy umowie oraz doprecyzował, rezygnując ze znamienia uporczywości, iż łączna wysokość powstałych wskutek uchylania się zaległości stanowić ma równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosić będzie co najmniej 3 miesiące. Częściowa dekryminalizacja nastąpiła jedynie w odniesieniu do takich zachowań sprawców, będących zobowiązanymi na podstawie ustawy do łożenia na utrzymanie osoby najbliższej, wobec których obowiązek alimentacyjny nie został określony co do jego wysokości w orzeczeniu sądu, ugodzie lub umowie. W pozostałej części, w odniesieniu do wynikającego z ustawy obowiązku alimentacyjnego, przestępność

takich zachowań nie uległa zniesieniu. Kryminalizacją obecnie objęte są więc także takie sytuacje, w których niewykonywany obowiązek alimentacyjny wynika z ustawy. W odróżnieniu jednak od poprzedniego stanu prawnego, nie każde uchylanie się od takiego ustawowego obowiązku (przy założeniu spełnienia pozostałych znamion) będzie stanowiło przestępstwo, a tylko takie, gdy ustawowy obowiązek został skonkretyzowany co do jego wysokości (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2018 r., I KZP 10/17, LEX nr 2429615).

Przechodząc na grunt niniejszej sprawy wskazać należy, że z uwagi na brzmienie przepisu art. 209 § 1 k.k. z chwili wyrokowania, opis czynu przypisanego W. T. (obecnie W. T.) nie musiał wskazywać na określenie wysokości zobowiązania alimentacyjnego w sposób, którego aktualnie wymaga Kodeks karny. Nie zmienia to jednak faktu, że zachowanie, za które W. T. został skazany wyrokiem zaocznym Sądu Rejonowego w K. z dnia 13 grudnia 2013 r., sygn. akt II K (...), polegające na uporczywym uchylaniu się od ciążącego na nim z mocy ustawy obowiązku opieki nad swoim synem N. T. , poprzez niełożenie na jego utrzymanie narażając go tym samym na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, nie było niczym innym jak uchylaniem się od wykonania ustawowego obowiązku alimentacyjnego. Wysokość tego świadczenia, jak również datę comiesięcznej płatności, określał wyrok Sądu Rejonowego w K. z dnia 15 listopada 1988 r., sygn. akt III RC (...) (k. 332 akt II K (...)), wyrok Sądu Rejonowego w K. z dnia 22 lutego 1991 r., sygn. akt III RC (...) (k. 263 akt II K (...)), wyrok Sądu Rejonowego w K. z dnia 20 kwietnia 1993 r., sygn. akt III RC (...) (k. 256, akt II K (...)), wyrok Sądu Rejonowego w K. z dnia 29 listopada 1996 r., sygn. akt RC (...) (k. 248, akt II K (...)), wyrok Sądu Rejonowego w K. z dnia 19 grudnia 2000 r., sygn. akt RC (...) (k. 244, akt II K (...)) oraz wyrok Sądu Rejonowego w K. z dnia 9 kwietnia 2009 r., sygn. akt III RC (...) (k. 309 akt II K (...)).

W tej sytuacji zupełnie bezpodstawne było uznanie przez Sąd Okręgowy, że według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zabroniony pod groźbą kary, i w konsekwencji bezzasadnym było wydanie orzeczenia opartego na art. 4 § 4 k.k. Na marginesie zauważyć należy, że nadawanie przy rozstrzyganiu na gruncie tego przepisu decydującego znaczenia okoliczności, że opis czynu zawarty w

wyroku skazującym za czyn z art. 209 § 1 k.k. nie zawiera stwierdzenia, iż sprawca uchylał się od obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości m. in. orzeczeniem sądowym nie jest prawidłowe również z tego względu, że na gruncie poprzedniego brzmienia wymienionego przepisu, fakt istnienia tego orzeczenia nie musiał być wskazany w opisie czynu przypisanego, skoro nie należał do znamion przestępstwa niealimentacji. Nie można też pominąć tego, na co Sąd Najwyższy zwrócił uwagę w powołanym postanowieniu z dnia 25 stycznia 2018 r., że wspomniana praktyka prowadziłaby do rozstrzygnięć wręcz absurdalnych, tj. do depenalizacji zachowań, co do których nie byłoby przeszkód, by stanowiły podstawę do odpowiedzialności karnej także na gruncie obecnie obowiązującego art. 209 § 1 k.k.

Nawiązując natomiast do kwestii reguł intertemporalnych i oceny w zakresie zastosowania art. 4 § 4 k.k. w odniesieniu do skazania za czyn z art. 209 § 1 k.k. odesłać należy do motywów cytowanego judykatu, w których wskazano, że w kontekście normy z art. 4 § 4 k.k. sąd nie dokonuje ponownego opisu czynu przypisanego ani jego kwalifikacji prawnej według nowej ustawy, nie modyfikuje także żadnych rozstrzygnięć w prawomocnym wyroku. Ustala jedynie, czy czyn objęty prawomocnym wyrokiem jest nadal czynem zabronionym pod groźbą kary w nowej ustawie. Ocena taka nie może jednak ograniczać się do analizy ustalonego w wyroku opisu czynu zabronionego, gdyż ten ma odpowiadać przepisowi karnemu sprzed jego zmiany. Przepis art. 4 § 4 k.k. nakazuje jedynie ustalić, czy czyn objęty wyrokiem jest nadal czynem zabronionym pod groźbą kary. Porównaniu podlega więc nie zespół ustawowych znamion określony w obu ustawach, a to czy konkretne przestępstwo (rozumiane jako zachowanie będące zdarzeniem historycznym), którego dotyczy prawomocny wyrok, jest nadal zabronione przez ustawę, która weszła w życie po uprawomocnieniu się orzeczenia. Bez znaczenia pozostaje więc to, czy opis czynu przypisanego odpowiada znamionom typu czynu zabronionego określonym w nowej ustawie tak długo, jak długo konkretne zachowanie w całości realizuje znamiona czynu zabronionego pod groźbą kary zawarte zarówno w starej jak i nowej ustawie (zob. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 2019 r., I KZP 17/18, OSNKW 2019, z. 4, poz. 22).

W niniejszej sprawie opis czynu przypisanego W. T., zawarty w wyroku skazującym, musi więc odpowiadać znamionom określonym w art. 209 § 1 k.k. w brzmieniu sprzed nowelizacji, a nie tym, które zostały wraz z nowelizacją do tego przepisu wprowadzone. Zatem uwzględniać musi istotę czynu, który był przedmiotem osądu i przypisania przestępstwa. Argumentacja Sądu odwoławczego, który zmienił zaskarżone postanowienie Sądu Rejonowego, opierająca się wyłącznie na ustalonych w wyroku skazującym znamionach, które odpowiadają dotychczasowemu brzmieniu wyżej powołanego przepisu nie znajduje podstaw normatywnych w treści art. 4 § 4 k.k. albowiem, co wykazano, jest błędna.

Reasumując podnieść należy, że wskazane rażące uchybienie miało istotny wpływ na treść orzeczenia i doprowadziło do niezasadnego stwierdzenia, że skazanie W. T. uległo zatarciu z mocy prawa.

Mając to wszystko na uwadze, nadto fakt, że kasacja została wniesiona przed upływem roku od daty uprawomocnienia się orzeczenia (art. 524 § 3 k.p.k.), uwzględniono skargę kasacyjną wywiedzioną na niekorzyść skazanego i na podstawie art. 537 § 1 k.p.k. uchylono zaskarżone postanowienie i przekazano sprawę do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Rozpoznając ponownie zażalenie skazanego, Sąd Okręgowy będzie miał w polu widzenia przedstawione powyżej zapatrywania prawne Sądu Najwyższego.